

EUROPEAN UNION – CONTEMPORARY CHALLENGES AND A NEW SUCCESSFUL STORY

Bogdan Ștefanachi

Assoc. Prof., PhD, Hab. Dr., "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The European Union is passing through an endogenous poli-crises which is emphasized by exogenous features originated in the new geostrategic architecture of contemporary world. The economic crises overlaid on the necessity of a new social contract needed to re-legitimize European Union among its own citizens should be managed in a context of a recalibration of the international balance of power. Issues and events, like the conflicts in the neighborhood of the community, the impact of immigration or redefining relations with traditional partners or negotiations with emerging powers under full resurrection of nationalism is proposing a more variable geometry of the European Union. Highlighting these major challenges, the paper offers a critical analysis of the main EU reform guidelines from the perspective of rediscovering a successful story that offers a new political identity to the European integration project.

Keywords: European Union, crises, migration, nationalism, reform

Introducere

Elementul de legătură al întregii tradiții de unificare a continentului european constă în încercarea de a identifica un scenariu pentru evitarea conflictelor dintre statele bătrânului continent. De altfel, securitatea și bunăstarea socială s-au păstrat de-a lungul timpului până în ziua de azi ca principalele forțe motrice ale integrării europene.¹ Dar, substanța integrării europene care, nu reprezintă altceva decât esența ideii de Europa Unită, a găsit susținere în ideea de unitate culturală și intelectuală a continentului european; în acest sens arhitectul construcției europene contemporane, Jean Monnet spunea că „dacă ar fi să reîncep, aș începe prin cultură.” Așadar, unificarea europeană este, în esență, un proces cultural și instituțional, instituțiile nefiind altceva decât o formă de obiectivare a culturii. Însă pentru a trece de la ideea unificării la implementarea ei în proiecte concrete coordonate instituțional, pentru a transforma coordonatele identității europene în strategie integraționistă de succes a fost nevoie de timp. Perspectiva temporală a oferit imaginea „trecutului belicos care a implicat statele europene în conflicte sângeroase. Din mobilizarea militară și spirituală a unora împotriva celorlalte au tras următoarea concluzie: necesitatea imperioasă de a dezvolta noi forme de cooperare supranațională după cel de-al Doilea Război Mondial. Istoria de succes a Uniunii Europene confirmă credința

---

¹“UE nu se referă doar la securitate, oricât de larg am defini acest concept. UE se referă în același timp și la bunăstare.”, Michelle Cini, Nieves Perez-Solorzano Borrigan, *European Union Politics*, 3rd ed., Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 3.

europenilor că domesticirea puterii statului implică limitarea mutuală a suveranității, atât la nivel global cât și la nivelul statului-națiune.”²

Însă, Uniunea Europeană de astăzi pare a fi tot mai departe de aceste deziderate precum și de terapia pentru care a fost inițiată de părinții fondatori. Infrastructura integrării transformată în modalitate tradițională de depășire a dificultăților economice și a disfuncțiilor politice, transpusă în formula *ever closer Union* pare, la rândul său, să fi fost înlocuită de o logică tot mai evident centrată pe tendințe centrifuge. Poli-criza, de natură endogenă, cu care se confruntă mediul comunitar este tot mai accentuată de o serie de aspecte exogene, care se originează în noua arhitectura geostrategică a lumii contemporane: conflictele din imediata proximitate a spațiului comunitar, impactul fenomenului migraționist sau redefinirea relațiilor cu partenerii tradiționali ori negocierile cu puterile emergente în condițiile resurecției naționalismelor reprezintă harta care propune o geometrie tot mai variabilă a Uniunii Europene. În acest context capătă relevanță abordările specifice fiecărui stat în cadrul diverselor formule bi sau multilaterale dar, mai ales modul în care acestea pot fi transpuse în demersuri politice supranaționale care să reflecte interesul comun al Uniunii.

La 60 de ani de la intrarea în vigoare a Tratatelor de la Roma, Uniunea Europeană este tot mai evident plasată, din perspectiva unei teleologii nu foarte îndepărtate, *între reformă și declin*.³ Dacă remediul este mai mult decât evident, reforma încercată fără prea mult succes începând cu mijlocul anilor 1980 este tot mai apropiată de imaginea unui efort sisific.⁴ În măsura în care Uniunea Europeană rămâne consecventă în promovarea obiectivelor fundamentale asumate, care au făcut imposibil războiul și au generat o prosperitate fără precedent pe continent⁵ și, în măsura în care, secolul XXI nu va deveni secolul declinului european atunci, reformarea/transformarea Uniunii Europene devine singura soluție pentru depășirea actualului impas.

Cu toate acestea, evidența remediului nu facilitează administrarea sa, întrucât, reforma nu poate să se rezume la o simplă agregare a preferințelor în baza unei proceduri predefinite ci, procedura optimă însăși trebuie selectată.⁶ Doar că, alegerea procedurii trebuie să plece de la acceptarea faptului că fiind *un obiect politic neidentificat*, Uniunea Europeană are o structură hibridă care încearcă să cupleze elemente interguvernamentale cu aspecte federaliste,⁷ să medieze între o viziune minimalistă, în termenii unui sistem de integrare și cooperare economică între guvernele independente și, o viziune maximalistă, care în termenii unei uniuni economice și politice agreează un fel de State Unite ale Europei.⁸ Tensiunea dintre aceste două perspective precum și maniera de a le echilibra au generat „un proiect instituțional căruia îi lipsește claritatea”,⁹ iar, lipsa de claritate se reflectă în impreciziile instituționale care, la rândul lor, constituie piedici în calea reformelor instituționale. De asemenea, lipsa de claritate este potențată de viziunile diferite cu privire la reformă, urmare a divergențelor înregistrare între statele membre. Pe de altă parte, o extrem de discretă politică externă a Uniunii Europene

² Jurgen Habermas, Jacques Derrida, „February 15, or, What Binds Europeans Together: Plea for a Common Foreign Policy, Beginning in Core Europe” in Daniel Levy, Max Pensky, John Torpey (eds.), *Old Europe, New Europe, Core Europe. Transatlantic Relations After the Iraq War*, London: Verso, 2005, p. 12 (pp. 1-13).

³ Alberto Alesina, Francesco Giavazzi, *Viitorul Europei: Reformă sau declin*, Chișinău: Arc, 2008.

⁴ Daniel Finke, Thomas König, Sven-Oliver Proksch, and George Tsebelis, *Reforming the European Union*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2012, p. 1

⁵ Youssef Cassis, *Capitalele capitalului. Istoria centrelor financiare internaționale 1780-2005*, Iași: TipoMoldova, 2010, p. 301.

⁶ Finke, König, Proksch, Tsebelis, *Reforming the European Union*, p. 2.

⁷ Alesina, Giavazzi, *Viitorul Europei: Reformă sau declin*, p. 114.

⁸ Andreas Staab, *The European Union Explained*, Bloomington: Indiana University Press, 2008, pp. 4-5.

⁹ Alesina, Giavazzi, *Viitorul Europei: Reformă sau declin*, p. 114.

adâncește aceste falii și, în același timp, vulnerabilizează spațiul comunitar în contextul noilor realități internaționale. Prin urmare, contrar zgomotului de fond care capătă tot mai mult consistența unei soluții politice structurate pe valențele negative ale protecționismului, declinul economic și politic al Uniunii Europene poate fi evitat doar printr-o reformă pozitivă, care să diminueze (limiteze) protecționismul și astfel, să consolideze poziția UE pe *marea tablă de șah* a geopoliticii contemporane.

Uniune Europeană - Crize și provocări actuale

Proiectul integrării europene, structurat o dată cu dispariția imperiului european, s-a tradus prin descoperirea unei „noi dimensiuni a existenței omenești, anume prosperitatea fără risc și fără război.”¹⁰ Dar, tocmai pacea și prosperitatea devin excepțiile din cadrul modelului politic pentru care reprezentaseră inițial principiile fundamentale: crizele și provocările pe care trebuie să le absoarbă spațiul comunitar sunt tot mai puternice iar, refluxul de integrare reprezentat de BREXIT devine doar un moment aproape firesc. Luând drept pretext decizia Marii Britanii de a părăsi Uniunea Europeană, întrebarea pe care o adresa retoric Edmund Burke – *ce se pierde atunci când se câștigă ceva?*, poate fi reformulată astfel: *ce se câștigă atunci când se pierde ceva?*, ca un fel de epitom pentru o serie de reflecții profunde asupra structurii și viitorului construcției europene. Ceea ce implică, în primă instanță, BREXIT-ul este ruptura generată de eterogenitatea (cândva funcțională) inculcată în proiectul european. Este un dublu raport, între necesitatea unui grad de unitate suficient de ridicat astfel încât să fie evitată centrifugarea dar, care totuși să nu elimine definitiv diversitatea. Altfel spus, trebuie identificat acel grad de diversitate care să nu pericliteze însăși unitatea proiectului integrării europene. Dificultatea acestei conviețuirii între două elemente care, o dată în plus, evidențiază statutul de entitate *sui generis* al Uniunii Europene este cu atât mai evidentă cu cât Europa este marcată de „un trecut pe care năzuiește să îl depășească” și „un viitor pe care încă nu l-a definit.”¹¹ Această poziționare *inter-regnum* aduce în prim plan nu doar disfuncțiile ei, creează și o amplă fereastră de oportunitate pentru ceea ce ar trebui să devină liniile directoare ale reformelor care să resusciteze spațiul european. Fără îndoială că argumentele pentru salvarea acestui bun public al Europei reprezentat de Uniunea Europeană sunt nenumărate (dar, în esență pot fi comprimate sub forma celor două dimensiuni deja amintite – pace și prosperitate), însă pentru a putea realiza acest lucru o radiografiere a crizelor și a implicațiilor acestora supra UE este absolut necesară.

Dacă BREXIT-ul, rezultat al referendum-ului din 23 iunie 2016 și al notificării Comisiei Europene pe data de 29 martie 2017, face tot mai evidente problemele cu care se confruntă spațiul comunitar totuși, se plasează într-o cronologie care își are începuturile în respingerea Tratatului Constituțional în urma referendumurilor desfășurate în 2005 în Franța și Olanda. Lipsa de reacție sau reacția anemică a elitelor politice după aceste evenimente au creat oportunitatea multiplicării și adâncirii fără precedent a poli-crizei europene.

Astfel, criza economică declanșată în anul 2008 în Statele Unite a produs un șoc puternic în Uniunea Europeană ridicând tot mai multe semne de întrebare cu privire la stabilitatea zonei euro. Criza economică din Grecia, problemele economice din peninsula Iberică precum și cele din Italia sau Irlanda (statele etichetate PIIGS), fragmentarea monetară a spațiului comunitar între zona euro și zona monedelor naționale sau fragmentarea internă profundă a zonei euro aduc în prim plan gravitatea problemelor economice din UE. Dar, la fel de grave sunt și soluțiile

¹⁰ Geroge Friedman, *Puncte de presiune. Despre viitoarea criză din Europa*, București: Litera, 2016, 135.

¹¹ Henry Kissinger, *Ordinea mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, București: Rao, 2015, p. 82.

identificate sub forma politicilor de austeritate exagerate adoptate la nivelul UE care denotă un „autism” al politicilor publice neglijând aproape complet coeziunea economică și socială. Mai mult, pe fondul BREXIT-ului încep să se contureze puncte de vedere care ridică semne de întrebare cu privire la chiar cel mai înalt stadiu al integrării europene, respectiv uniunea monetară. Euro-aria nefiind o zonă monetară optimală este cu atât mai expusă unei disfuncții în încercarea de a identifica un răspuns oportun pentru așa numita *Trinitate imposibilă* – imposibilitatea de a desfășura o politică economică prin combinarea a mai mult de două din următoarele trei elemente: libera circulație a capitalului, cursuri de schimb fixe și o politică monetară independentă.¹² Cu toate acestea, nu trebuie ignorat faptul că rata șomajului în Uniunea Europeană a scăzut sub 8% în februarie 2017 comparativ cu 8.9% în aceeași perioadă a anului 2016 sau că Marea Britanie a înregistrat în 2016 una dintre cele mai mici rate ale șomajului, respectiv 4,6%. Însă, importante disparități economice cuantificate din acest punct de vedere se mențin între state precum Germania (3,9%) și Grecia (23.1%) sau Spania (18%), menținând un important deficit de convergență economică ale cărui tendințe centrifuge nu trebuie ignorate. Însă, dincolo de criza euro trebuie evidențiat că problemele pentru care s-a dorit a fi o soluție, în primul rând politică și apoi economică, sunt încă reale: necesitatea unui nou impuls către unitate, păstrarea Germaniei în logica instituțională europeană și apropierea Europei de statutul și anvergura Statelor Unite. Dacă, poate fi considerată o eroare *politizarea* euro, renunțarea la euro ca soluție tehnică pentru tot mai evidente probleme politice ar putea fi o la fel de importantă eroare tactică.

Un alt nivel la care putem identifica manifestarea crizei spațiului comunitar este cel social. Astfel, din punct de vedere demografic, populația Uniunii Europene a crescut foarte lent (de la 406,7 milioane în 1960 la 506,8 milioane în 2014) fapt care, cumulat cu creșterea speranței de viață, marchează o tendință sensibilă de îmbătrânire a populației (populația europeană aptă de muncă, având vârsta între 20 și 64 de ani, este în scădere cu 0,4 pe an, tendință anticipată până în anul 2040).¹³ De asemenea valurile de migrație tot mai greu de controlat, urmare a transformării *Primăverii arabe* (2010) într-o aparent fără sfârșit iarnă afectează tot mai profund solidaritatea statelor membre precum și posibilitatea gestionării unitare a acestei presiuni sociale. Atentatele teroriste comise pe teritoriul Uniunii Europene de cetățeni de religie musulmană aflați deja la a doua sau a treia generație în Europa, completează criza socială cu o serie de semne de întrebare privitoare la limitele modelului multiculturalist, lansând noi provocări pentru integrarea culturală în spațiul social european. De asemenea, un alt efect al BREXIT-ului este ipostaziat de revenirea în prim plan a mândriei naționale în defavoarea patriotismului european care, conceput de intelectualii europeni după modelul excepționalismului american, se dovedește tot mai mult a fi „un patriotism de eprubetă”.¹⁴ Patriotismul european trebuia să reprezinte cura pentru diversele manifestări naționaliste exacerbate sub forma șovinismului sau xenofobiei, însă „această stare de fapt s-a schimbat pe măsura procesului de extindere a UE, ceea ce înseamnă că, dacă rațiunile politice și geostrategice au fost în favoarea direcției extinderii, cele economice și mai cu seamă cele culturale nu certificau tempoul rapid al implementării acestei acțiuni de amploare.”¹⁵ Astfel, cumulate aspectele economice cu cele sociale alimentează resurgența naționalismului eurosceptic

---

¹² Cassis, *Capitalele capitalului*, p. 344.

¹³ Șerban Filip Cioculescu, „Mergând pe gheață cu frâna de mână trasă: Uniunea Europeană și deficitul cronic de gândire și acțiune strategică”, în Valentin Naumescu (coord.), *Criza globală și ordinea globală în era Trump*, București: Trei, 2017, p. 246.

¹⁴ Marius Jucan, „Criza europeană: clivajul dintre politică și cultură”, în Valentin Naumescu (coord.), *Criza globală și ordinea globală în era Trump*, București: Trei, 2017, p. 232.

¹⁵ Jucan, „Criza europeană”, p. 233.

aflat în opoziție totală cu principiile fundamentale pe care a fost concepută și construită Uniunea, îndepărtând modelul european de idealul unei *uniuni tot mai apropiate*.

Dar, mai important, criza manifestată în plan economic și social se transformă într-o profundă *criză existențială* de natură politică. Revenirea naționalismului nu face decât să accentueze caracteristicile disfuncționale ale hibridării excesive ale UE făcând tot mai evidentă scindarea între susținătorii modelului federal (Germania) și statele care se raliază unei Europene a națiunilor (Franța, statele din Grupul Vișegrad). Incertitudinile cu privire la formula organizatorică optimă decurg dintr-o serie de fracturi de legitimitate în condițiile în care nu s-a realizat pe deplin transferul de loialitate dintre elitele și cetățenii statelor membre către ansamblul instituțional comunitar.¹⁶ Declanșarea procesului de integrare europeană a asumat dintru început valorile democratice drept fundamentale pentru reușita demersului iar apoi, prin definirea *Criteriilor de la Copenhaga*, le-a transformat în condiționalități exprese care trebuie internalizate de statele care doresc să se alăture proiectului european. Însă, aparentul consens cu privire la acest set axiologic este erodat de „absența unui plan social și cultural european”¹⁷ care susține mai curând un „consens negativ” european: susținerea valorilor fundamentale democratice nu este justificată de asumarea cognitivă, afectivă și evaluativă a lor ci, de faptul că valorile trecutului european s-au dovedit a fi eronate. În acest mod, „speranța că democratizarea va transforma tinerii în buni cetățeni europeni”¹⁸, care vor refuza atracțiile naționaliste, este cel puțin iluzorie, cu atât mai mult cu cât, memoria post-belică pare să fi dispărut și, locul ei, este luat de o primă generație fără memoria comunismului. Dacă UE a fost o reală soluție pentru efectele dramatice ale celor două ideologii conflictuale – comunismul și nazismul – astăzi, cetățenii europeni, înstrăinați de lecțiile trecutului, sunt tot mai înclinați să considere pacea/stabilitatea un dat și să pericliteze „cercul virtuos” al integrării. Asumând această falsă premisă este din ce în ce mai puțin evident că „Europa fără democrație s-ar întoarce la Imperiu (o versiune extinsă, actualizată tehnologic, a Sfântului Imperiu Romano-German), iar democrațiile suverane fără Uniunea Europeană s-ar întoarce la confruntarea statelor naționale.”¹⁹ *Sfârșitul istoriei*²⁰ așa cum a fost postulat de Fukuyama a fost, la rândul său eronat acceptat ca un dat și astfel, a fost trecut cu vederea pericolul tehnocratizării excesive a actului politic al cărui efect principal a fost îndepărtarea și ulterior, antagonizarea cetățeanului în raport cu decidentul politic.²¹ Traducerea UE în seturi de reguli impersonale sau exclusivă abordare a sa în termeni economici a limitat înțelegerea implicațiilor profunde ale integrării europene. Punând chiar „în inima integrării europene” omul însuși, Papa Francisc avea perfectă dreptatea atunci când contraargumenta că „Europa nu este un conglomerat de reguli care trebuie respectate ci, este un mod de viață, un mod de a înțelege omul bazat pe demnitatea sa transcendentă și inalienabilă.” *Pierderea pe drum* a cetățenilor (reflectedă în creșterea constantă a deficitului democratic) a eliminat posibilitatea unei raportări afective la UE – măbind ecartul dintre EU și cetățeni – și, astfel, a creat spațiu pentru apariția „electoratului furios” care, nemulțumit de modul în care sunt redistribuite beneficiile globalizării, este predispus la radicalizare. Mai mult, tot mai accentuată masificarea a societății oferă recuzita necesară pentru adoptarea unor soluții simpliste de tip xenofob sau populist; speculând dezamăgiri reale ale cetățenilor europeni, reprezentanții

¹⁶ Ernst B. Haas, *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950-1957*, 2nd edition, Stanford: Stanford University Press, 1958

¹⁷ Stanley Hoffman, *Sisiful european. Studii despre Europa (1964-1990)*, București: Curtea Veche, 2003, p. 38.

¹⁸ Hoffman, *Sisiful european.*, p. 45.

¹⁹ Valentin Naumescu, „Criza Uniunii Europene și noua ordine globală. Șapte perspective”, în Valentin Naumescu (coord.), *Criza globală și ordinea globală în era Trump*, București: Trei, 2017, p. 18.

²⁰ Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, București: Paidea, 1994.

²¹ „Liberalism after Brexit. The Politics of Anger”, *The Economist*, 2-8 iulie 2016.

partidelor populiste identifică/transformă lupta împotriva UE în antidotul perfect pentru propria lor lipsă de viziune și performanță politică. Prin urmare, criza politică pentru care un turnesol foarte bun este numărul și ponderea tot mai mare a partidelor populiste, nu poate fi depășită decât printr-un nou contract social, un contract care să (re)legitimeze Uniunea Europeană în conștiința propriilor cetățeni. Noul discurs legitimator va trebui să tempereze viziunile divergente din spațiul UE, care deși păstrează drept radical comun pacea și prosperitatea, par a împărtăși semantici complet diferite ale acestora. Dincolo de compatibilizarea viziunilor politice, noul contract social nu trebuie să vizeze în manieră rousseau-istă doar raportul dintre suveran și voința generală ci va trebui să soluționeze una dintre marile provocări ale tuturor democrațiilor contemporane anume, restabilirea contractului social dintre generații.²² Dacă, așa cum afirma Donald Tusk, BREXIT-ul are și o parte pozitivă reflectată în catalizarea energiilor celor 27 de state membre de a ranforșa unitatea atunci, cu siguranță o nouă narațiune legitimatoare este necesară pentru a da durabilitate acestui proces.

Dezbaterile ocazionate de BREXIT evidențiază nu doar ruptura dintre viziunile diferite ale guvernelor naționale asupra viitorului UE sau ruptura dintre elitele politice și cetățenii europeni dar, aduc în prim plan și aspectele care țin de statutul și poziția UE în dinamica relațiilor internaționale. Fără îndoială, Uniunea Europeană este parte integrantă a echilibrului geopolitic global. Fiind „un proiect geopolitic de inspirație kantiană”²³, *pax europeana* dezvoltată în subsidiarul Uniunii Europene propune, prin intermediul Criteriilor de la Copenhaga un nou model geopolitic, bazat pe alt set de valori decât echilibrul brutal al puterii.²⁴ Dincolo de aceste valențe alternative ale puterii europene, Parag Khanna considera că lumea are trei centre de influență relativ egale: Washington, Bruxelles și Beijing, planeta fiind simultan americanizată, europeanizată și sinizată.²⁵ Într-o manieră oarecum asemănătoare Zbigniew Brzezinski plasa Europa alături de China și Rusia în *triada geostrategică* împreună cu care Statele Unite trebuie să conviețuiască doar că, spunea consilierul pe probleme de securitate al președintelui Carter, „Europa – în pofida puterii sale economice, a semnificativei integrări economice și financiare și a solidei veridicități a prieteniei transatlantice – este, de facto, un protectorat militar al Statelor Unite.”²⁶ În acord cu această viziune și având a pretext Războiul din Golf, ministrul belgian de externe Mark Eyskens, definise plastic Uniunea Europeană ca fiind „un gigant economic, un pitic politic și un vierme militar.”²⁷

Întrebându-se, în cheie preponderent geostrategică, asupra viitorului Uniunii Europene, Stephen Walt²⁸ constata că nu pot fi identificate prea multe motive de optimism. Astfel, dincolo de crizele economică și socio-politică, o primă provocare este reprezentată de supraextinderea care transformă Uniunea Europeană în victima propriului său succes. În măsura în care așa cum susținea Arnold Toybee, imperiile sunt susceptibile de „mirajul nemuririi” o altă componentă malignă a comportamentului acestora este chiar supraîntinderea; altfel spus, expansiunea Europei „respectă legea newtoniană a inerției: un obiect în mișcare rămâne în mișcare.”²⁹ Extinderea spațiului comunitar a crescut gradul de eterogenitate, în primul rând urmare a faptului că fiecare stat membru și-a păstrat propriile aranjamente politice interne și,

²² Niall Ferguson, *Marele declin. Vom decădea instituțiile și economiile*, Iași: Polirom, 2014, pp. 51-52.

²³ Sylvain Kahn, *Geopolitica Uniunii Europene*, Chișinău: Cartier, 2008, p. 98.

²⁴ Kahn, *Geopolitica Uniunii Europene*, pp. 86-96.

²⁵ Parag Khanna, *Lumea a doua. Imperii și influență în noua ordine mondială*, Iași: Polirom, 2008.

²⁶ Zbigniew Brzezinski, *Triada geostrategică. Conviețuirea cu China, Europa, Rusia*, București: Historia, 2006, p. 60.

²⁷ Mark Eyskens, citat în Brendan Simms, *Europa. Lupta pentru supremație de la 1453 până în prezent*, Iași: Polirom, 2015, p. 360.

²⁸ Stephen M. Walt, „Does Europe Have a Future?”, *Foreign Policy*, 16 iulie 2016.

²⁹ Parag Khanna, *Lumea a doua. Imperii și influență în noua ordine mondială*, Iași: Polirom, 2008, p. 72.

ulterior, favorizate de lipsa unei politici externe comune funcționale (supranaționale, care să implice transfer real de suveranitate) statele membre și-au definit interese diferite de cele comune. Asemenea diferențe de viziune fac tot mai greu de realizat astăzi ceea ce susținea la mijlocul anilor 1970 primul ministru belgian Leo Tindemans – „Uniunea Europeană nu va fi înfăptuită până când nu va avea o politică de apărare comună.”³⁰ Dispariția Uniunii Sovietice, dincolo de nenumăratele implicații pozitive, a eliminat una dintre principalele motivații ale adâncirii integrării europene: dispariția amenințării militare sovietice a oferit argumente solide pentru naționalizarea preocupărilor de politică externă și a diminuat (până la eliminare) angajamentul pentru structurarea unei *reale politici externe și de securitate comune* (răspunsul european incoerent cu privire la criza din Ucraina este o dovadă în acest sens). De asemenea, implicațiile statutului de „pitic politic” al Uniunii Europene sunt vizibile în modul în care a fost gestionată deteriorarea mediului de securitate din bazinul Mării Mediteraneene, în modul în care Uniunea Europeană nu a reușit să se implice convingător în gestionarea crizelor provocate de eșuarea unor state de la periferia sa sudică sau în modul în care criza refugiaților nu a primit soluții viabile. Așadar, o politică externă șovăielnică în contextul în care o redefinire a parteneriatului transatlantic este tot mai evidentă accentuează criza profundă a Uniunii Europene. „Irelevanța” geostrategică a Uniunii Europene trebuie să devină parte integrantă a preocupărilor de identificare a unui nou discurs legitimator cu atât mai mult cu cât, dacă strategia de depășire a crizelor construită pe *o uniune tot mai apropiată* continuă să fie funcțională, atunci integrarea politică deplină devine stadiu firesc al consolidării integrării europene.

Epilog

O dată cu sfârșitul Războiului Rece, o serie de transformări de natură cantitativă dar, mai ales, de natură calitativă, care influențează fundamental interacțiunea internațională, se structurează sub forma a trei mari caracteristici: globalizarea, liberalizarea și inovarea.³¹ Inițial, spațiul comunitar, prin aprofundare dar, ulterior, și prin extinderile repetate, subsumate principiilor pieței unice a devenit unul dintre principalii actori ai eliminării barierelor care îngreădeau schimburile internaționale, iar introducerea monedei euro la 1 ianuarie 1999, care s-a dovedit a fi „o inovație istorică”³², constituia un catalizator important pentru acest proces. Cu toate acestea, criza economică declanșată la sfârșitul primei decade a secolului XXI a implicat o profundă criză a euro-zonei care, la rândul său, a evidențiat tot mai pronunțat deficiențele structurale (economice, dar mai ales politice) ale Uniunii Europene. Dincolo de efectele imediate ale crizei, au devenit evidente o serie de provocări socio-economice, instituțional-politice sau culturale la adresa proiectului european care impun o serie de răspunsuri-reformă strategice. Repoziționarea UE în noul peisaj global trebuie să țină cont de faptul că globalizarea rămâne procesul fundamental care conturează spațiul internațional, iar evitarea marginalizării în cadrul guvernantei globale ține doar de măsura în care *legea de fier* a integrării europene se va dovedi din nou operațională: *o uniune tot mai apropiată* care va face ca Uniunea Europeană să iasă din criză mai puternică și mai matură.³³ În condițiile în care „Europa este viitorul nostru comun”³⁴,

³⁰ Leo Tindemans, citat în Brendan Simms, *Europa. Lupta pentru supremație de la 1453 până în prezent*, Iași: Polirom, 2015, p. 340.

³¹ Cassis, *Capitalele capitalului.*, pp. 361-420.

³² Cassis, *Capitalele capitalului.*, pp. 373.

³³ Janis A. Emmanouilidis, Paul Ivan, *State of the Union and Key Challenges for Europe's Future*, Brussels: European Policy Center, 2014.

³⁴ *Declarația de la Roma*, disponibilă la <http://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/03/25-rome-declaration/>.

un nou discurs legitimator pentru proiectul european este absolut necesar pentru a putea proiecta și susține solidaritatea și convergența intereselor.

BIBLIOGRAPHY

1. Michelle Cini, Nieves Perez-Solorzano Borrigan, *European Union Politics*, 3rd ed., Oxford: Oxford University Press, 2010.
2. Daniel Levy, Max Pensky, John Torpey (eds.), *Old Europe, New Europe, Core Europe. Transatlantic Relations After the Iraq War*, London: Verso, 2005.
3. Alberto Alesina, Francesco Giavazzi, *Viitorul Europei: Reformă sau declin*, Chișinău: Arc, 2008.
4. Daniel Finke, Thomas König, Sven-Oliver Proksch, and George Tsebelis, *Reforming the European Union*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2012.
5. Youssef Cassis, *Capitalele capitalului. Istoria centrelor financiare internaționale 1780-2005*, Iași: TipoMoldova, 2010.
6. Andreas Staab, *The European Union Explained*, Bloomington: Indiana University Press, 2008.
7. Geroge Friedman, *Puncte de presiune. Despre viitoarea criză din Europa*, București: Litera, 2016.
8. Henry Kissinger, *Ordinea mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, București: Rao, 2015.
9. Șerban Filip Cioculescu, „Mergând pe gheață cu frâna de mână trasă: Uniunea Europeană și deficitul cronic de gândire și acțiune strategică”, în Valentin Naumescu (coord.), *Criza globală și ordinea globală în era Trump*, București: Trei, 2017, pp. 241-267.
10. Marius Jucan, „Criza europeană: clivajul dintre politică și cultură”, în Valentin Naumescu (coord.), *Criza globală și ordinea globală în era Trump*, București: Trei, 2017, pp. 217-240.
11. Ernst B. Haas, *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950-1957*, 2nd edition, Stanford: Stanford University Press, 1958
12. Stanley Hoffman, *Sisiful european. Studii despre Europa (1964-1990)*, București: Curtea Veche, 2003.
13. Valentin Naumescu, „Criza Uniunii Europene și noua ordine globală. Șapte perspective”, în Valentin Naumescu (coord.), *Criza globală și ordinea globală în era Trump*, București: Trei, 2017, pp. 14-59.
14. Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, București: Paideia, 1994.
15. „Liberalism after Brexit. The Politics of Anger”, *The Economist*, 2-8 iulie 2016.

16. Niall Ferguson, Marele declin. Vum decad instituțiile și economiile, Iași: Polirom, 2014.
17. Sylvain Kahn, Geopolitica Uniunii Europene, Chișinău: Cartier, 2008.
18. Parag Khanna, Lumea a doua. Imperii și influență în noua ordine mondială, Iași: Polirom, 2008.
19. Zbigniew Brzezinski, Triada geostrategică. Conviețuirea cu China, Europa, Rusia, București: Historia, 2006.
20. Brendan Simms, Europa. Lupta pentru supremație de la 1453 până în prezent, Iași: Polirom, 2015.
21. Stephen M. Walt, „Does Europe Have a Future”, Foreign Policy, 16 iulie 2016.
22. Janis A. Emmanouilidis, Paul Ivan, State of the Union and Key Challenges for Europe’s Future, Brussels: European Policy Center, 2014.
23. Declarația de la Roma, disponibilă la <http://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/03/25-rome-declaration/>.